

Drijvend fonteinkruid is prima milieu-indicator

Fonteinkruiden wortelen in de waterbodem en leven voor het grootste deel onder water. De fonteinkruidenfamilie telt wereldwijd ongeveer honderd soorten en daarvan komen er in ons kikkerlandje wel achttien voor. We kunnen de Nederlandse fonteinkruiden verdelen in twee groepen, de breedbladige soorten en de kleine - of grasbladige soorten. De eerste groep heeft vaak grote drijvende bladeren en is een stuk gemakkelijker te herkennen dan de tweede groep, die ondergedoken grasachtige blaadjes heeft.

Bij biologische inventarisaties worden de ondergedoken waterplanten vaak vluchtig bekeken of zelfs overgeslagen. Dat gebeurt vermoedelijk omdat men bang is voor een nat pak, maar eveneens omdat maar weinig mensen de verschillende fonteinkruiden kennen. Dat is erg jammer en daar zou snel verandering in moeten komen, want het is wel degelijk een interessante plantengroep.

Ten eerste zijn de diverse fonteinkruidsoorten erg goede milieu-indicatoren voor de waterkwaliteit in onze vennen, sloten, beken, watergangen, grachten, weteringen en meren. Als een bepaalde soort vooruit of achteruit gaat, kunnen we daaruit afleiden welke chemische veranderingen in het water plaatsvinden en kunnen we eventueel maatregelen treffen.

Bij biologische inventarisaties worden waterplanten vaak overgeslagen.

Ten tweede zijn er de ecologische relaties van fonteinkruiden met de fauna. Zo zijn Kleine zwanen in de winter voor hun voedsel afhankelijk van de fonteinkruiden in Noord-Veluwse beken en zijn er kieskeurige insectensoorten die alleen op bepaalde fonteinkruiden leven.

Ten derde zijn de Nederlandse fonteinkruiden door hun grote vormenrijkdom en hun aanpassingen aan de omgeving bijzonder mooi om te zien en zijn ze de moeite waard om er een aparte studie van te maken. Daarom wil ik graag één van de grote soorten in het zonnetje zetten: het Drijvend fonteinkruid.

STERKE CONCURRENT

Drijvend fonteinkruid (*Potamogeton natans*) is de meest algemene fonteinkruidsoort van Nederland en deze plant is boven water goed te herkennen. De grote eivormige bladeren drijven in stilstaand water kriskras op het wateroppervlak. Een goed kenmerk om deze soort van alle andere breedbladige fonteinkruiden te onderscheiden, is de overgang van de bladsteel naar de bladschijf.

Dat stukje stengel is over een lengte van ongeveer een centimeter niet groen of bruin, maar witachtig, het is een soort knikgewricht voor het blad. De jonge blaadjes zijn opgerold en steken als schoorsteentjes boven water. De kleur van het blad is donkergroen tot roodbruin en het oppervlak is leerachtig. In stromende beken liggen de bladen meestal in één richting en met hoge afvoeren worden de blaadjes tegen de bodem geduwd.

In de zomer en het najaar zie je Drijvend fonteinkruid massaal bloeien. Dan steekt aan het eind van elke stengel een groenbruinige bloeiaar recht omhoog, waarbij de wind zorgt voor de bestuiving. In snelstromend water kunnen ze niet in bloei komen, maar hun wortelstokken kunnen de winter goed overleven. Ze groeien dan zelfs gewoon door, zodat ze in het voorjaar een sterke concurrentiepositie hebben ten opzichte van veel andere waterplanten. Als sloten en vennen droogvallen, kan Drijvend fonteinkruid deze periode redelijk overbruggen, in afwachting van betere tijden.

Drijvend fonteinkruid is een goede indicator voor lage fosfaatgehaltenes.

INDICATOR VOOR FOSFAAT

Fonteinkruiden zijn goede milieu-indicatoren. Nu moet ik bekennen dat juist Drijvend fonteinkruid voor verschillende chemische stoffen een wat bredere milieutolerantie heeft dan zijn geslachtsgenoten. De plant komt dan ook in heel Nederland voor, van de hoge zandgronden tot in natte duinvalleien, met uitzondering van een deel van Zeeland en het centrale deel van Noord-Holland.

Voor fosfaat is onze plant echter wèl een goede indicator: zij mijdt namelijk water met hoge fosfaatgehalten. In het voedselrijke Nederland zijn wateren met lage fosfaatgehalten vaak specifieke situaties, zoals vennen met regenwater of sloten met kwel. De kwel-situaties komen bijvoorbeeld voor in waterlopen waarin ijzerrijk grondwater omhoog komt. Het

Drijvend fonteinkruid bloeit met groen-bruinige aren aan het eind van iedere stengel. De wind zorgt voor de bestuiving.

opgeloste ijzer vormt samen met het aanwezige fosfaat in het oppervlaktewater een zout, dat neerslaat. Het resultaat is een fosfaatarme waterlaag, waarin Drijvend fonteinkruid goed gedijt.

FONTEINKRUIDETERTJES

Er leven heel wat insecten op fonteinkruid en vooral in deze waterplant. De metaalglanzende bladhaantjes *Donacia versicolore*a vormen een duidelijk voorbeeld. Zij leggen hun eitjes uitsluitend op het blad van Drijvend fonteinkruid. De keverlarven kruipen vanaf het blad door de stengels heen naar de wortels van de plant. Daar onttrekken ze zuurstof aan hun gastheer en kunnen ze zich rustig verder ontwikkelen.

Een ander insect dat dol is op Drijvend fonteinkruid, is de dansmug *Critopus brevipalpis*. De larven van deze mug laten de boven- en onderlaag van het blad intact, maar ze vreten alles daartussen met hoge snelheid weg. Als een blad 'op' is zwemmen ze naar een volgend blad. In de herfst lijkt dat een treurig gezicht, maar de plant, sterk als hij is, groeit in het vroege voorjaar gewoon weer vanuit de wortelstokken uit tot een volle plant.

Tekst en foto's:

Maarten Zonderwijk

(Maarten Zonderwijk woont in Deventer. Hij is freelance natuurfotograaf en beleidsecoloog bij het Waterschap Regge en Dinkel.)